

SOROSA
FONDS
LATVIJA

20. gadsimta vēstures pretrunīgo jautājumu pasniegšana Latvijas skolās un muzejos

Rīga, 2008

Pētījuma autors: **Viktors Makarovs**, Mg pol.sc., sadarbībā ar vēstures zinātņu maģistri **Ilzi Boldāni**

Pētījuma asistents: **Edgars Vansovičs**

Pētījuma koordinatore: Dr. paed. Liesma Ose, Sorosa fonda – Latvija Cilvēktiesību un sociālās integrācijas programmas direktore

Pētījumu finansē Sorosa fonds – Latvija

levads

Problēmas Latvijā saistībā ar vēsturi? Vai vēstures kontekstu?

„Vēsture šķel Latvijas sabiedrību”. Šis ir izplatīts viedoklis, runājot par attiecībām starp latviešu un krievvalodīgo sabiedrības daļu. Bet vai tiešām izpratnes par vēsturi ir tik nesavienojamas, kā pierasts domāt? Kāda ir saikne starp domstarpībām etnopolitikas jomā un atšķirīgām vēsturiskajām identitātēm? Pētījuma mērķis bija pievērsties šiem jautājumiem, ņemot par pamatu jaunās paaudzes – Latvijas skolu vecāko klašu skolēnu domas.

Jautājums par latviešu un krievu skolu skolēnu uzskatiem par 20. gs. vēsturi jau ir daļēji izpētīts Leo Dribina pētījumā „Latvijas vēstures faktors sabiedrības integrācijas procesā”¹, taču šo attieksmju socioloģiskais raksturs, kā arī skolu, skolotāju, muzeju, ģimeņu un citu faktoru ietekme uz tiem paliek neizpētīta. Ar mērķi noskaidrot šo faktoru nozīmi savstarpējā kontekstā tika veikts pētījums.

Pateicības

Autors pateicas Guntaram Catlakam par pētījuma ideju, Liesmai Osei un Aijai Kļaviņai par komentāriem un palīdzību šī pētījuma sagatavošanā, Ievai Strodei un par metodisko atbalstu. **Īpaša pateicība – skolu direktoriem un skolotājiem, kas pieļāva un atvēlēja laiku anketēšanai savās skolās.** Pētījumu finansēja Sorosa fonds – Latvija.

Kas tieši tika izpētīts?

Pētījuma **mērķis** bija izpētīt subjektīvās attieksmes un citus faktorus, kas veido kontekstu vēstures pasniegšanas procesam Latvijas skolās un muzejos. Aplūkoti faktori ir iedalāmi četrās grupās:

- Vēsture skolās
- Vēsture muzejos
- Skolēnu etnopolitiskās identitātes un uzskati
- Citi faktori

No tā izriet pētījuma **apakšjautājumi**:

1. Kādi ir skolēnu vēstures redzējumi (faktu zināšanas, vērtējumi un skats uz Latvijas uz Latvijas vēsturi kopumā)?
2. Kā skolēni vērtē mācību procesu?

¹ „Latvijas vēstures faktors sabiedrības integrācijas procesā”. Publicēts krājumā „Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un pārvarēšanas iespējas (etnicitātes, valsts un pilsoniskās sabiedrības mijiedarbības analīze)”. Autori: Ilga Apine, Ilze Boldāne, Leo Dribins, Kristīne Gaugere, Aleksejs Šņitņikovs, Elmārs Vēbers. Rīga, 2006.

3. Kā skolēnu vēstures redzējumi saistās ar viņu etnopolitiskajām identitātēm, vērtībām un uzskatiem?
4. Kā ārpuskolas faktori (ģimene, mediji, sociālais, politiskais un etniskais statuss) ietekmē skolēnu vēstures redzējumus?

Par respondentiem un metodi

Pētījuma pamatā ir aptauja, kuras izlases bāze ir Latvijas skolu 12. klašu skolēni. Anketēšana tika veikta 2008. gada novembrī un decembrī un 2009. gada janvārī. Anketēšana notika astoņās skolās, no kurām četras ir skolas ar latviešu mācību valodu (turpmāk tekstā "latviešu skolas") un četras – skolas ar krievu mācību valodu (turpmāk tekstā "krievu skolas"). Kopumā pētījumā piedalījās 400 respondenti - 12. klašu skolēni, no tiem 207 respondenti – latviešu skolās un 193 respondenti – krievu skolās. Par pamatu analīzei šajā pētījumā tika ņemts dalījums starp latviešu un krievu skolām. Šis dalījums gandrīz pilnībā sakrīt ar valodu, ko respondenti lieto mājās (94% respondentu latviešu skolās mājās galvenokārt runā latviski un 99% respondentu krievu skolās mājās galvenokārt sarunājas krievu valodā) un tikai nedaudz mazāk – ar etnisko pašidentifikāciju (93% respondentu bija latvieši, kamēr krievu skolās 74% respondentu bija krievi, 12% - latvieši un 14% norādīja citu tautību).

Jāatzīmē, ka šis pētījums nesniedz un nevarēja sniegt izsmeļošas atbildes uz pētījuma jautājumiem. Ņemot vērā pētījuma tematu, un tā izraisītās grūtības datu iegūšanas procesā, tā rezultāti jāuzskata par indikatīviem. Pētīt skolēnu uzskatus nav vienkārši jebkurā jomā, taču politiski, emocionāli un arī institucionāli jūtīgā kontekstā tas ir vēl sarežģītāk. Tēmas sensitivitātes dēļ skolu izvēle nevarēja būt pavisam nejauša – lielu lomu nospēlēja pētnieku kontakti un atsevišķu direktoru un pasniedzēju labā griba. Gan šo, gan arī statistisku iemeslu dēļ aptaujas procenti jāuztver kā aptuveni. Piemēram, šajā aptaujā procentu atšķirības visbiežāk analizēto grupu – latviešu vai krievu skolu – ietvaros, kas ir mazākas par 7%, nav nozīmīgas. Interpretējot aptaujas rezultātus, jāņem vērā arī specifiskais anketēšanas konteksts.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI ĪSUMĀ

Secinājumi

Skolēnu vēstures redzējumi: Fakti

- Spriežot pēc aptaujas datiem, kopumā 12.klašu skolēnu zināšanu līmenis par Latvijas 20. gs. vēstures faktiem ir nevienmērīgs. Ja jautājums par 18. novembri neizraisa šaubas, tad dažu citu svarīgu notikumu un personu identificēšana izraisa grūtības. Zemu atpazīstamību baudīja arī K. Čakste, kas pēdējos gados tiek izvirzīts par vienu no Latvijas vēstures „morālajiem līderiem”.
- Nav būtisku atšķirību starp latviešu un krievu skolēniem faktu zināšanu jomā. Aptaujā latviešu un krievu skolu respondentu sniegtās pareizās atbildes vērojami atšķirās tikai divos jautājumos – par Lāčplēša dienu un par 1940. gada 17. jūniju. Jautājumā par okupāciju tas varētu būt saistīts nevis ar aktuālu zināšanu atšķirību, bet ar nepieņemšanu pašam okupācijas jēdzienam.

Skolēnu vēstures redzējumi: Vērtējumi

- Latviešu un krievu skolu skolēnu viedokļi par vēsturi atšķiras, taču šīs atšķirības pārsvarā ir saistītas ar PSRS ietekmi uz Latviju.
- Novērtējot svešo karaspēku darbību Latvijas teritorijā 2.Pasaules kara laikā, latviešu skolēni argumentētāk vērtē Vācijas, nekā uz PSRS karaspēka lomu. Lielas domstarpības starp latviešu un krievu skolu skolēniem ir attiecībā uz PSRS karaspēka lomu.
- Latviešu skolu skolēni atbalsta domu par Krievijas, bet ne Latvijas tautas vēsturisko atbildību par 2. Pasaules kara notikumiem. Krievu skolu respondentu atbalsts domai par tautu vēsturisko atbildību kopumā ir zemāks, taču arī šajā grupā ir populārāka doma par „citas”, nekā savas grupas vēsturisko atbildību.
- Abas grupas pozitīvi vērtē 18. novembra svinības. Ja krievu skolu skolēni 9. maiju vērtē viennozīmīgi pozitīvi, tad latviešu skolās viedokļi dalās uz pusēm. Leģionāru gājieni 16.martā izraisa diametrāli pretējas reakcijas.
- Latviešu skolēni pozitīvāk, nekā krievu skolu respondenti, novērtē Latvijas Republikas laikposmu (1918-1934.gg.) un K. Ulmaņa periodu. Latviešu un krievu skolu skolēnu vērtējums būtiski atšķirās tikai attiecībā uz padomju periodu. Tas bija vispopulārākais krievu skolās, kamēr latviešu skolās vispozitīvāk tiek vērtēts K.Ulmaņa periods.

Skolēnu vēstures redzējumi: Skats uz Latvijas vēsturi kopumā

- Gan latviešu, gan krievu skolās dominē nedogmatisks skats uz vēsturi, kas pieļauj dažādas vēstures interpretācijas. Atšķiras skolēnu interese par Latvijas vēsturi un identificēšanās ar to. Vairākums skolēnu krievu skolās un liela daļa latviešu skolēnu par svarīgāko uzskata pasaules vēsturi.

Vēsture skolā

- Latviešu skolu skolēniem interese par Latvijas vēsturi ir krietni lielāka, nekā krievu skolās. Gan latviešu, gan krievu skolās mācību procesā skolēniem vairāk

interesē skolotāju paskaidrojumi, kas pārsvarā sakrīt ar pašu skolēnu viedokļiem un priekšstatiem. Mazāku interesi bauda mācību grāmatas, kuru saturu liela daļa skolēnu uzskata par grūti saprotamu. Šīm grāmatām ir īpašas problēmas krievu skolās, kur vairākums skolēnu tās uzskata par tendenciozām.

Vēsture muzejos

- Ar vēsturi saistītu muzeju gada laikā apmeklēja tikai neliela daļa skolēnu, bet tie, kas apmeklēja, muzeja ekspozīciju uzskatīja par objektīvu, interesantu un viegli saprotamu. Aktīvāk muzejus apmeklēja latviešu skolu skolēni.

Vēsture un etnopolitika

- Vairākumam gan latviešu, gan krievu skolu skolēnu ir adekvāts priekšstats par Latvijas valsts multikulturālajām saknēm un par citu tautību pārstāvju lomu valsts neatkarības atjaunošanā 1991. gadā. Taču krievvalodīgo iedzīvotāju ietekmi uz Latviju vairākums latviešu skolu skolēnu vērtē negatīvi.
- Lielākā daļa skolēnu atzīst, ka viņu zināšanas par vēsturi ietekmē attieksmi pret “citu” etnolingvistisko grupu, taču līdzīga ietekme, iespējams, ir bijusi 2004/2005. gadā īstenotajai bilingvālās izglītības reformai mazākumtautību vidusskolās.
- Atšķiras latviešu un krievu skolu skolēnu priekšstats par to, kādām ir jābūt attiecībām starp divām etnolinistiskajām grupām. Latviešu skolēni visaktīvāk atbalsta asimilatīvo „latviskas Latvijas” modeli, kamēr vairākums krievu skolēnu izvēlas integratīvu „multikulturālas Latvijas” modeli.

Ar kādiem citiem faktoriem ārpus skolas ir saistīti skolēnu uzskati par vēsturi?

- Vislielākā ietekme uz skolēnu priekšstatiem par vēsturi ir skolotāju un tuvinieku stāstījumiem, vizuālajiem medijiem (TV, kino, video), grāmatām un muzeju apmeklējumiem; mazāka ietekme – preseī, radio un internetam. Latviešu skolu skolēni daudz vairāk, nekā krievu skolēni, ietekmējas no mācību grāmatām un muzeju apmeklējumiem.
- Krievu skolu skolēniem ir ievērojami negatīvāks skats uz sociālekonomiskajām pārmaiņām Latvijā kopš 1990. gada – gan attiecībā un viņu ģimenī, gan uz valsti kopumā.
- Kaut arī vairākums krievu skolu skolēni ir Latvijas pilsoņi, gandrīz visi ir saskārušies ar nepilsonību ģimenē.

Analīze

- Latviešu un krievu skolu skolēnu faktu zināšanas par Latvijas vēsturi ir līdzīgas, kamēr viedokļi par vēsturi atšķiras. Taču arī viedokļu atšķirības nav absolūtas. Abu grupu priekšstatos par Latvijas vēsturi ir vairāki aspekti, kas var tās vienot. Abas grupas spēj akceptēt atšķirīgu skatu uz vēsturi.
- Mācību grāmatas neveicina efektīvu vēstures apgūšanas procesu. Īpaši attiecībā uz krievu lasītājiem grāmatu autoriem ir jāņem vērā lasītāju izejas pozīcija, integrējot krievvalodīgo personiskās vēstures Latvijas vēstures kontekstā. Iespējams, ka pozitīvi mācību procesu ietekmētu vēstures mācību grāmatu pieejamība krievu valodā arī 12. klasēs.

- Muzeji ir nepilnīgi izmantots resurss vēstures pasniegšanā, taču arī muzeju piedāvājumiem ir jābūt pietiekami atvērtiem, lai gūtu gan latviešu, gan krievvalodīgo jauniešu uzticēšanos.
- Kaut arī vēsture ir cieši saistīta ar mūsdienu etnopolitiku, tieši integrācijas politikas nepilnības ir uzskatamas par patieso problēmu. Novēršot integrācijas politikas nepilnības, būs iespējams pozitīvi mainīt arī divu sabiedrības daļu vēstures interpretācijas ietvaru.
- Atšķirīgās vēsturiskās identitātes nav iespējams mainīt, un mēģinājumi to darīt var būt kontrproduktīvi. Risinājumi ir jāmeklē, nevis cenšoties uzspiest kādu konkrētu vēstures redzējumu, bet pārvēršot debates par vēsturi atvērtā un dialogiskā refleksijā.

Rekomendācijas

- Skolās jā māca pieņemt alternatīvus uzskatus par vēsturi. Jāveido nevis „vienotus uzskatus par vēsturi”, bet kopīgu interpretācijas ietvaru. Tam ir nepieciešama dialogiska refleksija – kopīga domāšana par vēsturi.
- Nemēģināt “lauzt” vēsturiskās identitātes, bet labot kļūdas, kas pieļautas, etnopolitiku veidojot.
- Vēstures programmai un mācību grāmatai arī jāsaprot skolēns, nevis tikai otrādi.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Skolēnu vēstures redzējumi

Fakti

Lai saprastu, uz kāda faktu zināšanu fona tiek veidoti 12. klašu skolēnu uzskati par vēsturi, anketā tika piedāvāti dažī jautājumi ar mērķi novērtēt, cik labi skolēni pazīst Latvijas vēstures svarīgos datumus un personas.

Lāčplēša diena = Lāčplēša dzimšanas diena?

Jautāti, ar kādu vēsturisku notikumu ir saistīts 11. oktobris, pareizo atbildi izvēlējās 72% respondentu latviešu skolās un 33% - krievu skolās. Ar "Lāčplēša dzimšanas dienu" šo datumu saistīja 27% latviešu un 47% krievu skolu respondentu.

11.novembrī Latvijā tiek atzīmēta... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
Skolas mācību valoda		Lāčplēša dzimšanas diena	Latvijas Republikas dibināšana	Rīgas atbrīvošana no P. Bermonta - Avalova armijas	Grūti pateikt	Kopā
		Latviešu	26,8	1,5	71,2	,5
Krievu	46,9	13,0	33,3	6,8	100,0	
Kopā	36,5	7,1	52,9	3,5	100,0	

Ko nozīmē 18. novembris?

Gandrīz visi respondenti (99% latviešu un 96% krievu skolās) pareizi atbildēja uz jautājumu par 18. novembra nozīmi, saistot šo datumu ar Latvijas Republikas proklamēšanu.

18.novembris ir nozīmīgs kā... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
Skolas mācību valoda		Cēsu kauju atceres diena	Latvijas Republikas proklamēšanas diena	Rīgas dibināšanas diena	Grūti pateikt	
		Latviešu	1,0	99,0		
Krievu	95,9	1,6	2,6		100,0	
Kopā	0,5	97,5	0,8	1,3	100,0	

Kas notika 1940. gada 17. jūnijā?

Atbildot uz jautājumu par 17. jūnija nozīmi, tikai nedaudz vairāk par pusi aptaujāto latviešu skolās (54%) atbildēja, ka šajā dienā PSRS karaspēks okupēja Latviju. Krievu skolās šādu atbilžu daļa ir vēl mazāka – 29%.

1940. gada 17.jūnijā... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
Skolas mācību		PSRS karaspēks okupēja Latviju	Nacistiskās Vācijas karaspēks okupēja Latviju	Notika Latvijas iedzīvotāju deportācijas	Grūti pateikt	
		Latviešu	54,4	14,1	23,3	8,3
Krievu	28,6	33,3	12,2	25,9	100,0	

valoda						
	Kopā	42,0	23,3	18,0	16,7	100,0

...un 1949. gada 25.martā?

Jautājums par 1949. gada 25.martu izraisīja vienādi lielas grūtības gan latviešu, gan krievu skolu respondentiem. Ar Latvijas iedzīvotāju deportācijām šo datumu saistīja tikai viens no trim respondentiem (38% latviešu un 35% krievu skolās). Viens no pieciem respondentiem šo gadu un datumu saistīja ar Jaltas konferenci.

1949. gada 25.martā... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
		Notika Jaltas konference	Notika Latvijas iedzīvotāju deportācijas	Mira J. Staļins	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	21,6	38,2	13,2	27,0	100,0
	Krievu	22,4	35,4	8,9	33,3	100,0
	Kopā	22,0	36,9	11,1	30,1	100,0

Kad sākās 2. Pasaules karš?

Nedaudz lielāks ir pareizo atbilžu skaits par 2. pasaules kara sākumu: pareizo gadu un datumu norādīja 64% latviešu un 73% krievu skolu respondentu.

II Pasaules karš Eiropā sākās... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
		1938. gada 5. martā	1939. gada 1. septembrī	1941. gada 22. jūnijā	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	5,3	64,3	28,0	2,4	100,0
	Krievu	5,3	73,2	20,0	1,6	100,0
	Kopā	5,3	68,5	24,2	2,0	100,0

Kas bija Konstantīns Čakste?

Praktiski neatšķīrās latviešu un krievu skolās aptaujāto zināšanas par to, kas bija Konstantīns Čakste. Ap 40% respondentu atbildēja, ka K. Čakste bija Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdētājs un ap 20% - ka Latvijas Republikas Ārlietu ministrs. Tikai viens no pieciem respondentiem Čaksti saistīja ar pretestības kustību 2. Pasaules kara laikā.

Konstantīns Čakste bija... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
		Latvijas Republikas Ārlietu ministrs	Pretestības kustības dalībnieks II Pasaules kara laikā	Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdētājs	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	21,7	22,2	40,6	15,5	100,0
	Krievu	19,7	19,7	39,4	21,3	100,0
	Kopā	20,8	21,0	40,0	18,2	100,0

Secinājumi

Sprīžot pēc aptaujas datiem, kopumā 12.klašu skolēnu zināšanu līmenis par Latvijas 20. gs. vēstures faktiem ir nevienmērīgs. Ja jautājums par 18. novembri neizraisa šaubas, tad dažu citu svarīgu notikumu un personu identificēšana izraisa grūtības. Zemu atpazīstamību baudīja arī K. Čakste, kas pēdējos gados tiek izvirzīts par vienu no Latvijas 20.gs. vēstures „morālajiem līderiem”.

Nav būtisku atšķirību starp latviešu un krievu skolēniem faktu zināšanu jomā. Aptaujā latviešu un krievu skolu respondentu sniegtās pareizās atbildes vērojami atšķirās tikai divos jautājumos – par Lāčplēša dienu un par 1940. gada 17. jūniju. Jautājumā par okupāciju tas varētu būt saistīts nevis ar aktuālu zināšanu atšķirību, bet ar nepieņemšanu pašam okupācijas jēdzienam.

Vērtējumi

Tika uzdoti jautājumi ar mērķi uzzināt, kā 12. klašu skolēnu vērtē dažus pretrunīgus 2.pasaules kara notikumus.

Vācijas karaspēks 1941. gadā, PSRS karaspēks 1944./45. gadā: atbrīvoja, okupēja, vai..?

Latviešu un krievu skolu respondenti pauda atšķirīgus viedokļus, novērtējot Vācijas un padomju karaspēku darbību Latvijas teritorijā 2.Pasaules kara laikā.

Starp latviešu skolu respondentiem 8% uzskatīja, ka Vācijas karaspēks 1941. gadā atbrīvoja Latviju, kamēr padomju karaspēka lomu 1944./45. gadā šādi raksturoja 12%. 45% uzskatīja, ka Vācijas karaspēks okupēja Latviju, kamēr padomju karaspēka lomu kā okupāciju novērtēja 62%. Atbildes variantu „gan okupēja, gan atbrīvoja” attiecībā uz Vācijas karaspēku izvēlējās 42%, attiecībā uz padomju karaspēku – 20%.

Krievu skolās 3% respondenti uzskatīja, ka Vācijas karaspēks 1941. gadā atbrīvoja Latviju, kamēr padomju karaspēka lomu 1944./45. gadā šādi raksturoja 65%. 81% uzskatīja, ka Vācijas karaspēks okupēja Latviju, kamēr padomju karaspēka lomu kā okupāciju novērtēja 5%. Atbildes variantu „gan okupēja, gan atbrīvoja” attiecībā uz Vācijas karaspēku izvēlējās 15%, attiecībā uz padomju karaspēku – 25%.

Nacistiskās Vācijas karaspēks 1941.gadā... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Atbrīvoja Latviju	Okupēja Latviju	Gan atbrīvoja, gan okupēja	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	8,3	45,1	41,7	4,9	100,0
	Krievu	2,6	80,8	14,5	2,1	100,0
	Kopā	5,5	62,4	28,6	3,5	100,0

Padomju karaspēks 1944./45. gadā Latviju... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Atbrīvoja Latviju	Okupēja Latviju	Gan atbrīvoja, gan okupēja	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	12,1	61,7	20,4	5,8	100,0
	Krievu	65,1	4,7	25,0	5,2	100,0
	Kopā	37,7	34,2	22,6	5,5	100,0

(Citu) vēsturiskā atbildība

Jautāti, vai mūsdienu Latvijas tautai iz jāuzņemas vēsturiskā atbildība par ebreju holokaustu Latvijā 2. Pasaules kara laikā un mūsdienu Krievijas tautai – par padomju laikā notikušajām represijām un deportācijām Latvijā, divas respondentu grupas sniedza krasi atšķirīgas atbildes.

Latviešu skolās 12% respondentu uzskatīja, ka tautai jāuzņemas vēsturiskā atbildība pirmajā gadījumā, un 72% - otrajā. Krievu skolās 45% respondentu atbalstīja Latvijas tautas atbildību par holokaustu un 23% Krievijas tautas atbildību par padomju represijām un deportācijām.

Dienas, kas šķeļ...

Ar 2. Pasaules karu saistītās domstarpības izpaužas arī aptaujāto attieksmē pret svētku un atceres dienām.

Jautāti par attieksmi pret **9. maija svinībām pie Uzvaras pieminekļa**, pozitīvu attieksmi pauda 43% latviešu (12% „pozitīvu” un 31% - „drīzāk pozitīvu”) un 95% (82% „pozitīvu” un 13% - „drīzāk pozitīvu”) krievu skolu respondentu. Negatīvu attieksmi pauda 45% aptaujāto latviešu skolās un 4% - krievu skolās.

Vairāk atšķiras attieksmes pret bijušo **leģionāru gājieniem 16. martā**. Kamēr 67% aptaujāto latviešu skolās tos vērtēja pozitīvi, līdzīgi domāja tikai 11% aptaujāto krievu skolās. Tur attieksme pārsvarā bija negatīva - 79%. Latviešu skolās negatīvu attieksmi pauda 22% respondentu.

Kāda ir Jūsu attieksme pret minētajiem notikumiem? 9.maija svinības pie Uzvaras pieminekļa atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Pozitīva	Drīzāk pozitīva	Drīzāk negatīva	Negatīva	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	12,1	30,6	24,3	20,9	12,1	100,0
	Krievu	82,3	12,5	2,6	1,6	1,0	100,0
	Kopā	46,0	21,9	13,8	11,6	6,8	100,0

Kāda ir Jūsu attieksme pret minētajiem notikumiem? Bijušo leģionāru gājiens 16.martā atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Pozitīva	Drīzāk pozitīva	Drīzāk negatīva	Negatīva	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	19,9	47,6	19,4	2,9	10,2	100,0
	Krievu	3,2	7,4	13,7	65,3	10,5	100,0
	Kopā	11,9	28,3	16,7	32,8	10,4	100,0

.. un vieno

Abās grupās vairākums respondentu pauda pozitīvu attieksmi pret Latvijas Republikas proklamēšanas svinībām **18. novembrī**: 98% latviešu skolās un 79% krievu skolās. Kamēr 85% aptaujāto latviešu skolās savu attieksmi raksturoja kā vienkārši „pozitīvu” un tikai 15% - kā „drīzāk pozitīvu”, krievu skolās 43% bija „pozitīva” un 36% „drīzāk pozitīva” attieksme.

Kāda ir Jūsu attieksme pret minētajiem notikumiem? Latvijas Republikas proklamēšanas svētkos 18.novembrī atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Pozitīva	Drīzāk pozitīva	Drīzāk negatīva	Negatīva	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	82,6	15,0	0,5	0,5	1,4	100,0
	Krievu	42,9	36,0	11,6	6,3	3,2	100,0
	Kopā	63,6	25,0	5,8	3,3	2,3	100,0

Katram savs zelta laikmets

Lūgti novērtēt trīs Latvijas vēstures posmus- Latvijas Republikas laikposmu 1918-1934.g., K. Ulmaņa periodu 1934. -1940.g. un Padomju periodu 1944-1990.g. - latviešu un krievu skolu respondenti atbildēja atšķirīgi, taču tikai pēdējā perioda novērtējums atšķirās būtiski.

61% latviešu un 36% krievu skolu respondentu pozitīvi novērtēja pirmās Latvijas Republikas laikposmu. Vairāk krievu, nekā latviešu (42% un 26%) respondentu šo periodu novērtēja „gan pozitīvi, gan negatīvi”, kamēr negatīvu novērtējumu skaits neatšķirās būtiski (11% latviešu un 16% krievu skolās).

K. Ulmaņa periodu pozitīvi novērtēja 63% latviešu un 46% krievu skolu respondentu. „Gan pozitīvi, gan negatīvi” šo periodu novērtēja viens no trim respondentiem abās grupās, kamēr negatīvi šo laikposmu novērtēja 3% latviešu un 17% krievu skolu respondentu.

Ja 62% krievu skolu respondentu Padomju periodu novērtēja pozitīvi, tad līdzīga daļa latviešu skolu respondentu pauda pretēju, negatīvu novērtējumu. Abās grupās viens no trim respondentiem (28% un 30%) to vērtēja „gan pozitīvi, gan negatīvi”.

Jūsaprāt, kā, kopumā ņemot ir vērtējami sekojoši Latvijas vēstures posmi? Latvijas republika laikposmā 1918-1934.gg. atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Pozitīvi	Drīzāk pozitīvi	Gan pozitīvi, gan negatīvi	Drīzāk negatīvi	Negatīvi	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	31,4	30,0	25,6	7,7	3,4	1,9	100,0
	Krievu	14,5	21,8	41,5	13,5	2,1	6,7	100,0
	Kopā	23,3	26,0	33,3	10,5	2,8	4,3	100,0

Jūsaprāt, kā, kopumā ņemot ir vērtējami sekojoši Latvijas vēstures posmi? K. Ulmaņa periods 1934. - 1940.gg. atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Pozitīvi	Drīzāk pozitīvi	Gan pozitīvi, gan negatīvi	Drīzāk negatīvi	Negatīvi	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	30,0	32,9	32,9	3,4	0	1,0	100,0
	Krievu	22,3	23,3	33,7	11,4	5,7	3,6	100,0
	Kopā	26,3	28,3	33,3	7,3	2,8	2,3	100,0

Jūsaprāt, kā, kopumā ņemot ir vērtējami sekojoši Latvijas vēstures posmi? Padomju periods 1944-

1990.gg. atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %								
Skolas mācību valoda		Pozitīvi	Drīzāk pozitīvi	Gan pozitīvi, gan negatīvi	Drīzāk negatīvi	Negatīvi	Grūti pateikt	
		Latviešu	1,9	7,2	27,5	31,4	30,4	
Krievu	27,5	35,2	30,1	4,7	1,0	1,6	100,0	
Kopā	14,3	20,8	28,8	18,5	16,3	1,5	100,0	

Secinājumi

Latviešu un krievu skolu skolēnu viedokļi par vēsturi atšķiras, taču šīs atšķirības nav absolūtas un pārsvarā ir saistītas ar PSRS ietekmi uz Latviju.

Novērtējot svešo karaspēku darbību Latvijas teritorijā 2.Pasaules kara laikā, latviešu skolēni argumentētāk izvērtē Vācijas, nekā uz PSRS karaspēka lomu. Lielas domstarpības starp latviešu un krievu skolu skolēniem ir attiecībā uz PSRS karaspēka lomu.

Latviešu skolu skolēni atbalsta domu par Krievijas, bet ne Latvijas tautas vēsturisko atbildību par 2. Pasaules kara notikumiem. Krievu skolu respondentu atbalsts domai par tautu vēsturisko atbildību kopumā ir zemāks, taču arī šajā grupā ir populārāka doma par „citas”, nekā savas grupas vēsturisko atbildību.

Abas grupas pozitīvi vērtē 18. novembra svinības. Ja krievu skolu skolēni 9. maiju vērtē viennozīmīgi pozitīvi, tad latviešu skolās viedokļi dalās uz pusēm. Leģionāru gājieni 16.martā izraisa diametrāli pretējas reakcijas.

Latviešu skolēni pozitīvāk, nekā krievu skolu respondenti, novērtē Latvijas Republikas laikposmu (1918-1934.g.) un K. Ulmaņa periodu. Latviešu un krievu skolu skolēnu vērtējums būtiski atšķīrās tikai attiecībā uz padomju periodu. Tas bija vispopulārākais krievu skolās, kamēr latviešu skolās vispozitīvāk tiek vērtēts K.Ulmaņa periods.

Skats uz Latvijas vēsturi kopumā

Viena vai vairākas vēstures interpretācijas?

Abu grupu respondenti atbalstīja nedogmatisku skatu uz vēsturi, pieļaujot, ka „ir iespējamas vairākas pareizas vēstures notikumu interpretācijas, kas pilnveido viena otru”. Šādu viedokli atbalstīja 80% latviešu un 71% krievu skolu respondenti.

Daži uzskata, ka vienmēr ir iespējama tikai viena pareiza vēstures notikumu interpretācija, kamēr citas ir nepareizas. Citi uzskata, ka ir iespējamas vairākas pareizas vēstures notikumu interpretācijas, kas pilnveido viena otru. Kurai piekrītat Jūs? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
Skolas		Noteikti uzskatu, ka ir iespējama tikai viena pareiza vēstures notikumu interpretācija, kamēr citas ir nepareizas	Drīzāk uzskatu, ka ir iespējama tikai viena pareiza vēstures notikumu interpretācija, kamēr citas ir nepareizas	Drīzāk uzskatu, ka ir iespējamas vairākas pareizas vēstures notikumu interpretācijas, kas pilnveido viena otru	Noteikti uzskatu, ka ir iespējamas vairākas pareizas vēstures notikumu interpretācijas, kas pilnveido viena otru	Grūti pateikt	
		Latviešu	6,8	11,1	57,0	22,7	

mācību valoda	Krievu	10,5	13,7	46,3	24,2	5,3	100,0
	Kopā	8,6	12,3	51,9	23,4	3,8	100,0

Latviešu un krievu skolu respondenti pauda atšķirīgu attieksmi pret Latvijas vēsturi kopumā.

Ja pirmajā grupā 17% atbildēja, ka „noteikti lepojas”, un vēl 59% - ka „drīzāk lepojas” ar Latvijas vēsturi. tad otrajā grupā 2šadi atbildēja, respektīvi, 2% un 12% respondentu.

Atšķiras arī viedokļi par to, kādai – Latvijas, pasaules, Krievijas vai Eiropas – vēsturei būtu jāvelta galvenā uzmanība. 42% respondentu latviešu skolās un tikai 2% respondentu krievu skolās nosauca Latvijas vēsturi. Viens no trim respondentiem latviešu skolās (35%) un gandrīz trīs no četriem respondentiem krievu skolās (71%) uzskatīja, ka galvenā uzmanība jāvelta pasaules vēsturei. Krievijas vēsturi nosauca 11% krievu skolās. Eiropas vēsturi par galveno uzskatīja 12% gan latviešu, gan krievu skolu respondentu.

Jūsaprāt, galvenā uzmanība būtu jāvelta atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %								
Skolas mācību valoda		Latvijas vēsturei	Pasaules vēsturei	Krievijas vēsturei	Eiropas vēsturei	Vēsture man neinteresē	Grūti pateikt	
		Latviešu	42,2	34,5	0	12,1	10,2	
Krievu	1,7	71,1	10,6	11,7	5,0	0	100,0	
Kopā	23,3	51,6	4,9	11,9	7,8	0,5	100,0	

Secinājumi

Gan latviešu, gan krievu skolās dominē nedogmatisks skats uz vēsturi, kas pieļauj dažādas vēstures interpretācijas. Atšķiras skolēnu interese par Latvijas vēsturi un identificēšanās ar to. Vairākums skolēnu krievu skolās un liela daļa latviešu skolēnu par svarīgāko uzskata pasaules vēsturi.

Vēsture skolās

Interese

Latvijas vēsture kā priekšmets interesē 75% latviešu skolu respondentu (17% - „ļoti interesē” un 58% - „drīzāk interesē”). Krievu skolās Latvijas vēsture kā priekšmets interesē 44% respondentu (8% - „ļoti interesē” un 36% - „drīzāk interesē”). Mācoties Latvijas vēsturi, absolūtam vairākumam - 87% latviešu un 92% krievu skolu respondentu – interesē **skolotāja paskaidrojumi. Mācību grāmatu saturs** interesē mazāku respondentu skaitu: 42% latviešu un 33% krievu skolu respondentu.

Mācoties Latvijas vēsturi, cik lielā mērā Jūs interesē: Latvijas vēsture kā priekšmets atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
Skolas mācību valoda		Ļoti interesē	Drīzāk interesē	Drīzāk neinteresē	Pavisam neinteresē	Grūti pateikt	
		Latviešu	16,6	58,0	22,0	2,4	
Krievu	7,8	35,8	36,8	18,1	1,6	100,0	
Kopā	12,3	47,2	29,1	10,1	1,3	100,0	

Mācoties Latvijas vēsturi, cik lielā mērā Jūs interesē: mācību grāmatas saturs atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Ļoti interesē	Drīzāk interesē	Drīzāk neinteresē	Pavisam neinteresē	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	3,9	37,6	43,4	13,7	1,5	100,0
	Krievu	4,2	28,8	41,4	25,1	0,5	100,0
	Kopā	4,0	33,3	42,4	19,2	1,0	100,0

Mācoties Latvijas vēsturi, cik lielā mērā Jūs interesē: skolotāja paskaidrojumi atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Ļoti interesē	Drīzāk interesē	Drīzāk neinteresē	Pavisam neinteresē	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	43,2	44,2	9,2	2,4	1,0	100,0
	Krievu	59,2	33,0	5,2	2,1	0,5	100,0
	Kopā	50,9	38,8	7,3	2,3	0,8	100,0

Vēstures mācību grāmata

Samērā zemā interese pret mācību grāmatām, iespējams, ir izskaidrojama ar to, kā respondenti uztver šo grāmatu objektivitāti un saprotamību.

Objektīva?

Kamēr gandrīz trīs no četriem respondentiem latviešu skolās vēstures mācību grāmatā ievietoto informāciju uztver kā „pilnīgi objektīvu” (7%) vai „drīzāk objektīvu” (65%), šādi domā tikai viens no četriem respondentiem krievu skolās. Tur 2% mācību grāmatu novērtēja kā „pilnīgi objektīvu” un 24% - kā „drīzāk objektīvu”. Par „drīzāk tendenciozu” vai „pilnīgi tendenciozu” mācību grāmatu uzskatīja 23% latviešu un 70% krievu skolu respondentu.

Jūsaprāt, izmantotajā vēstures mācību grāmatā ievietotā informācija... atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Pilnīgi objektīva	Drīzāk objektīva	Drīzāk tendencioza	Pilnīgi tendencioza	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	7,2	64,7	22,7	0,5	4,8	100,0
	Krievu	1,6	23,8	58,5	11,9	4,1	100,0
	Kopā	4,5	45,0	40,0	6,0	4,5	100,0

Saprotama?

Gan latviešu, gan krievu skolās vairākums respondentu mācību grāmatā izklāstīto materiālu novērtēja kā „visai viegli saprotamu” vai „drīzāk viegli saprotamu”. Par grūti saprotamu šo materiālu nosauca 31% latviešu un 47% krievu skolu respondentu.

Cik viegli saprotams Jums liekas mācību grāmatā izklāstītais materiāls? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
--	--	--	--	--	--	--	--

		Visai viegli saprotams	Drīzāk viegli saprotams	Drīzāk grūti saprotams	Visai grūti saprotams	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	23,2	44,0	25,6	5,3	1,9	100,0
	Krievu	13,5	37,3	35,8	10,9	2,6	100,0
	Kopā	18,5	40,8	30,5	8,0	2,3	100,0

Skolotāja skaidrojumi

Abu grupu respondenti pauda augstu uzticēšanās līmeni skolotāja skaidrojumiem un viedokļiem par Latvijas vēsturi. 89% latviešu un 82% krievu skolu respondentu atbildēja, ka viņu priekšstati par vēsturi sakrīt ar skolotāja skaidrojumiem un viedokļiem.

Vai Jūsu priekšstati par vēsturi sakrīt ar skolotāja skaidrojumiem un viedokļiem par Latvijas vēsturi? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
		Pilnīgi sakrīt	Vairāk sakrīt kā nesakrīt	Vairāk nesakrīt kā sakrīt	Pilnīgi nesakrīt	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	10,7	78,2	8,7	0	2,4	100,0
	Krievu	14,0	67,9	12,4	2,6	3,1	100,0
	Kopā	12,3	73,2	10,5	1,3	2,8	100,0

Secinājumi

Latviešu skolu skolēniem interese par Latvijas vēsturi ir krietni lielāka, nekā krievu skolās. Gan latviešu, gan krievu skolās mācību procesā skolēniem vairāk interesē skolotāju paskaidrojumi, kas pārsvarā sakrīt ar pašu skolēnu viedokļiem un priekšstatiem. Mazāku interesi bauda mācību grāmatas, kuru saturu liela daļa skolēnu uzskata par grūti saprotamu. Šīm grāmatām ir īpašas problēmas krievu skolās, kur vairākums skolēnu tās uzskata par tendenciozām.

Vēsture muzejos

Tikai apmēram viena trešdaļa (37%) respondentu 2008. gadā apmeklēja kādu ar Latvijas vēsturi saistītu muzeju – 47% latviešu un 27% krievu skolu respondentu.

Vai 2008. gadā esat apmeklējis (apmeklējusi) kādu ar Latvijas vēsturi saistītu muzeju? Kādu? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %				
		Skolas mācību valoda		Kopā
		Latviešu	Krievu	
Vai 2008. gadā esat apmeklējis (apmeklējusi) kādu ar Latvijas vēsturi saistītu muzeju? Kādu?	Neesmu apmeklējis muzeju	38,8	64,2	51,0
	Latvijas kara muzejs	16,5	5,8	11,4
	Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs	4,9	2,6	3,8
	Okupācijas muzejs	11,7	9,5	10,6
	Latvijas Nacionālais vēstures muzejs	4,4	5,8	5,1
	Cits ar vēsturi saistīts muzejs	9,2	3,2	6,3
	Cits	7,3	3,7	5,6
	Grūti atbildēt	7,3	5,3	6,3
	Kopā	100,0	100,0	100,0

Šo respondentu starpā 83% muzeja piedāvāto notikumu skatījumu novērtēja kā objektīvu, visai vai drīzāk viegli saprotamu (92%). 84% muzeja apmeklējums bija interesants, turklāt 81%

muzeju apmeklējušo respondentu priekšstati par Latvijas vēstures notikumiem saskanēja ar muzejā redzēto un dzirdēto.

Apmeklēto muzeju piedāvātais Latvijas vēstures notikumu skatījums, Jūsaprāt, ir: , %	
Ļoti objektīvs	27,9
Drīzāk objektīvs	55,1
Drīzāk tendenciozs	10,2
Ļoti tendenciozs	3,4
Grūti pateikt	3,4
Kopā	100,0

Vai muzeja ekspozīcija Jums bija viegli saprotama?, %	
Visai viegli saprotama	54,4
Drīzāk viegli saprotama	36,7
Drīzāk grūti saprotama	7,5
Visai grūti saprotama	0,7
Grūti pateikt	0,7
Kopā	100,0

Vai muzeja apmeklējums Jums bija interesants?, %	
Ļoti interesants	32,0
Drīzāk interesants	51,7
Drīzāk neinteresants	11,6
Pavisam neinteresants	4,1
Grūti pateikt	0,7
Kopā	100,0

Vai Jūsu priekšstati par Latvijas vēstures notikumiem saskan ar muzejā redzēto un dzirdēto?, %	
Pilnīgi saskan	16,4
Vairāk saskan nekā nesaskan	64,4
Vairāk nesaskan nekā saskan	12,3
Pilnīgi nesaskan	4,8
Grūti pateikt	2,1
Kopā	100,0

Secinājumi

Ar vēsturi saistītu muzeju gada laikā apmeklēja tikai neliela daļa skolēnu, bet tie, kas apmeklēja, muzeja ekspozīciju uzskatīja par objektīvu, interesantu un viegli saprotamu. Aktīvāk muzejus apmeklēja latviešu skolu skolēni.

Vēsture un etnopolitika

Cittautiešu loma Latvijas vēsturē...

Gan latviešu, gan krievu skolu respondenti atzīst Latvijas valsts multikulturālo vēsturi. Abās grupās ap 60% uzskatīja, ka citu tautību pārstāvji Latvijā dzīvoja jau ilgi pirms 16.gadsimta otrās

puses. Tikai viens no desmit respondentiem, citu tautību klātbūtni saista ar 20. gadsimta otro pusi.

Latvijas teritorijā citu tautību pārstāvji dzīvo... atbilstu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
Skolas mācību valoda		Kopš 20. gadsimta otrās puses	Kopš 16. gadsimta 2. puses	Jau ilgi pirms 16.gadsimta 2. Puses	Grūti pateikt	
		Latviešu	7,7	27,1	58,5	
Krievu	10,4	22,4	60,4	6,8	100,0	
Kopā	9,0	24,8	59,4	6,8	100,0	

...un neatkarības atjaunošanā

Vairākums gan latviešu (58%), gan krievu (53%) skolu respondentu atzina, ka Latvijas valstisko neatkarību no PSRS 1991.gada 3.marta referendumā atbalstīja latvieši un daļa citu tautību Latvijas PSR iedzīvotāji, kamēr 28% latviešu un 29% krievu skolās uzskatīja, ka šādi balsoja tikai latvieši.

Jūsaprāt, Latvijas valstisko neatkarību no PSRS 1991.gada 3.marta referendumā atbalstīja... atbilstu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %						
Skolas mācību valoda		Tikai latvieši	Latvieši un daļa citu tautību Latvijas PSR iedzīvotāji	Visi Latvijas PSR iedzīvotāji	Grūti pateikt	
		Latviešu	28,0	58,5	12,1	
Krievu	29,0	52,3	15,0	3,6	100,0	
Kopā	28,5	55,5	13,5	2,5	100,0	

Krievvalodīgo ietekme uz Latviju – negatīva?

Latviešu un krievu skolu respondenti ļoti dažādi vērtē krievvalodīgo Latvijas iedzīvotāju ietekmi uz Latviju. Ja latviešu skolās šo ietekmi 65% respondentu vērtē kā “drīzāk negatīvu” un vēl 17% - kā “ļoti negatīvu”, tad krievu skolās 65% respondentu šo ietekmi vērtē kā “drīzāk pozitīvu” un vēl 24% - kā “ļoti pozitīvu”.

Jūsaprāt, krievvalodīgo Latvijas iedzīvotāju ietekme uz Latviju, kopumā ņemot, ir bijusi... atbilstu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %							
Skolas mācību valoda		Ļoti pozitīva	Drīzāk pozitīva	Drīzāk negatīva	Ļoti negatīva	Grūti pateikt	
		Latviešu	1,0	8,7	64,6	17,0	
Krievu	24,0	64,6	4,2	1,0	6,3	100,0	
Kopā	12,1	35,7	35,4	9,3	7,5	100,0	

Kas ietekmē etniskās attiecības? Vēsture...?

Apmēram puse respondentu atzina, ka viņu zināšanas un uzskati par vēsturi “ļoti” vai “nedaudz” ietekmē viņu attieksmi pret “pretējo” etnolingvistisko grupu. Abās grupās apmēram viens no sešiem respondentiem atbildēja, ka vēsture “ļoti ietekmē” viņu attieksmi, kamēr

respondentu, kuru attieksmi vēsturiskais faktors ietekmē “nedaudz”, latviešu skolās bija vairāk nekā krievu skolās (44% un 31%). Gandrīz neatšķīrās to respondentu skaits, kuru attieksme pret “pretējo” etnolingvistisko grupu “gandrīz neietekmē” un pavisam neietekmē (23% un 29%, 16% un 23%).

Tiek pausts viedoklis, ka 20.gs. vēsture ietekmē latviešu attieksmi pret krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem, un otrādi. Ja esat latvietis/-e, cik lielā mērā Jūsu zināšanas un viedokļi par Latvijas 20.gs. vēsturi ietekmē tieši Jūsu attieksmi pret krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem? Ja esat krievvalodīgs/-a Latvijas iedzīvotājs/-a, cik lielā mērā Jūsu zināšanas un viedokļi par Latvijas 20. gs. vēsturi ietekmē tieši Jūsu attieksmi pret latviešiem? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Ļoti ietekmē	Nedaudz ietekmē	Gandrīz neietekmē	Pavisam neietekmē	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	17,4	43,5	22,7	15,5	1,0	100,0
	Krievu	15,0	30,6	29,0	23,3	2,1	100,0
	Kopā	16,3	37,3	25,8	19,3	1,5	100,0

...vai etnopolitika?

Augstākminēto jautājumu var salīdzināt ar jautājumu par 2004/2005. gadā īstenotās bilingvālās izglītības reformas ietekmi uz attiecībām starp latviešu un krievvalodīgo sabiedrības daļu.

Starp latviešu skolu respondentiem 12% uzskatīja, ka šis notikums “ļoti ietekmēja”, un 35% - ka “drīzāk ietekmēja” starpterniskās attiecības. Krievu skolās 31% respondentu uzskatīja, ka reforma “ļoti ietekmēja”, un vēl 36% - ka “drīzāk ietekmēja” attiecības starp latviešu un krievvalodīgo sabiedrības daļu.

Domājot par attiecībām starp latviešu un krievvalodīgo sabiedrības daļu, cik lielā mērā Jūsu viedokli par šīm attiecībām ietekmēja 2004/2005. gadā īstenotā krievu skolu reforma? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Ļoti ietekmēja	Drīzāk ietekmēja	Drīzāk neietekmēja	Pavisam neietekmēja	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	12,1	35,9	27,2	18,4	6,3	100,0
	Krievu	31,3	35,9	18,8	13,5	,5	100,0
	Kopā	21,4	35,9	23,1	16,1	3,5	100,0

Vēlamies latvisku vai multikulturālu Latviju?

Vēl viens rādītājs, kas raksturo aptaujāto etnopolitiskos uzskatus, ir priekšstats par to, kādam ir jābūt attiecībām starp divām etnolingvistiskajām grupām.

Kamēr 53% latviešu skolu respondentu izvēlējās „Latvisku Latviju, kurā valsts palīdz krievvalodīgajiem pakāpeniski kļūt par latviešiem”, 79% krievu skolu respondentu izvēlējās „Multikulturālu Latviju, kur latvieši un krievvalodīgie nešķēļas pēc tautības principa un savstarpēji viens otru bagātina, līdzās pastāvot vairākām valodām un kultūrām”. Latviešu skolās šo variantu atbalstīja 28% respondentu.

Abās grupās tikai 15% izvēlējās etniskās norobežošanās variantu – „Latvija ar divām blakus pastāvošām kopienām, kur latvieši satiekas ar latviešiem, krievvalodīgie – ar krievvalodīgajiem, neiejaucoties cits cita lietās”.

Tiek izvirzītas dažādas vīzijas par to, kādām ir jābūt attiecībām starp dažādām tautībām, valodām un kultūrām Latvijā. Kurš no zemāk minētajiem variantiem ir pieņemams tieši Jums? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Latviska Latvija, kurā valsts palīdz krievvalodīgajiem pakāpeniski kļūt par latviešiem.	Latvija ar divām blakus pastāvošām kopienām, kur latvieši satiekas ar latviešiem, krievvalodīgie – ar krievvalodīgajiem, neiejaucoties cits cita lietās.	Multikulturāla Latvija, kur latvieši un krievvalodīgie nešķeļas pēc tautības principa un savstarpēji viens otru bagātina.	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	52,9	15,0	27,7	4,4	100,0
	Krievu	3,6	15,0	78,8	2,6	100,0
	Kopā	29,1	15,0	52,4	3,5	100,0

Secinājumi

Vairākumam gan latviešu, gan krievu skolu skolēnu ir adekvāts priekšstats par Latvijas valsts multikulturālajām saknēm un par citu tautību pārstāvju lomu valsts neatkarības atjaunošanā 1991. gadā. Taču krievvalodīgo iedzīvotāju ietekmi uz Latviju vairākums latviešu skolu skolēnu vērtē negatīvi.

Lielākā daļa skolēnu atzīst, ka viņu zināšanas par vēsturi ietekmē attieksmi pret “citu” etnolingvistisko grupu, taču līdzīga ietekme, iespējams, ir bijusi 2004/2005. gadā īstenotajai bilingvālās izglītības reformai.

Atšķiras latviešu un krievu skolu skolēnu priekšstats par to, kādām ir jābūt attiecībām starp divām etnolingvistiskajām grupām. Latviešu skolēni visaktīvāk atbalsta asimilatīvo „latviskas Latvijas” modeli, kamēr vairākums krievu skolēnu izvēlas integratīvu „multikulturālas Latvijas” modeli.

Ar kādiem faktoriem ārpus skolas ir saistīti skolēnu uzskati par vēsturi?

Informācijas avoti

Jautāti, cik lielā mērā viņu priekšstatus par Latvijas vēsturi iespaido dažādi informācijas avoti, abas grupas līdzīgi novērtēja **tuvinieku** (84% un 82% - „ļoti iespaido” vai „drīzāk iespaido”), **skolotāju stāstījumu** (91% un 88%) un **Internetā** ievietotās informācijas (55% un 50%) ietekmi.

Latviešu skolu respondenti biežāk atzīmēja, ka viņus priekšstatus iespaido **grāmatas** (79%), **preses izdevumi** (59%), **TV** (83%), **radio** (45%) un **kino un video filmu** (82%) sniegtā informācijā. Krievu skolās ziņoja, ka šie informācijas avoti viņus „ļoti iespaido” vai „drīzāk iespaido”, atbilstoši, 62%, 39%, 60%, 25% un 51% respondentu.

Būtiskas atšķirības ir vērojamas **mācību grāmatu** un **muzeju apmeklējumu** ietekmes novērtējumā. Kamēr latviešu skolās 70% aptaujāto atbildēja, ka viņus „ļoti iespaido” vai „drīzāk iespaido” mācību grāmatas un 77% to teica par muzeju apmeklējumiem, krievu skolās 38% šādi novērtēja mācību grāmatas un 39% -muzeja apmeklējumus.

Sociālekonomisko izmaiņu novērtējums

Atšķirās latviešu un krievu skolu respondentu vērtējums par to, kā viņu ģimeni un valsti kopumā ietekmēja sociālekonomiskās izmaiņas Latvijā kopš 1990. gada.

Latviešu skolās 58% respondentu atzīmēja, pa pārmaiņas bija pozitīvas gan Latvijai kopumā, gan viņu ģimenēm. Krievu skolās līdzīgu uzskatu pauda 17% aptaujāto.

Tikai negatīvu ietekmi Latvijā notikušajās izmaiņās saskatīja 15% latviešu un 40% krievu skolās aptaujāto.

Kurš no šiem izteikumiem, Jūsaprāt, vislabāk raksturo sociālekonomiskās izmaiņas Latvijā un Jūsu ģimenē kopš 1990.gada? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %			
Skolas mācību valoda	Latviešu Krievu	Ietekme uz ģimeni	
		izmaiņas ... manu ģimeni ietekmēja pozitīvi	izmaiņas ... negatīvi ietekmēja manu ģimeni
		65	23
		34	48

Kurš no šiem izteikumiem, Jūsaprāt, vislabāk raksturo sociālekonomiskās izmaiņas Latvijā un Jūsu ģimenē kopš 1990.gada? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %			
Skolas mācību valoda	Latviešu Krievu	Ietekme uz Latviju kopumā	
		Izmaiņas ir bijušas pozitīvas Latvijai kopumā	Izmaiņas ir bijušas negatīvas Latvijai kopumā
		66	22
		26	57

Kurš no šiem izteikumiem, Jūsaprāt, vislabāk raksturo sociālekonomiskās izmaiņas Latvijā un Jūsu ģimenē kopš 1990.gada? atbilžu salīdzinājums atkarībā no skolas mācību valodas, %

		Izmaiņas ir bijušas pozitīvas Latvijai kopumā un arī manu ģimeni ietekmēja pozitīvi.	Izmaiņas ir bijušas pozitīvas Latvijai kopumā, taču negatīvi ietekmēja manu ģimeni.	Izmaiņas ir bijušas negatīvas Latvijai kopumā, taču manu ģimeni ietekmēja pozitīvi.	Izmaiņas ir bijušas negatīvas Latvijai kopumā un arī manu ģimeni ietekmēja negatīvi.	Grūti pateikt	
Skolas mācību valoda	Latviešu	57,6	8,3	7,8	14,6	11,7	100,0
	Krievu	16,8	8,9	17,4	39,5	17,4	100,0
	Kopā	38,0	8,6	12,4	26,6	14,4	100,0

Pilsonība

Visi latviešu skolu respondenti norādīja, ka viņiem ir Latvijas pilsonība, kamēr krievu skolās aptaujāto starpā 79% bija Latvijas pilsoņi un 21% - nepilsoņi. Neskatoties uz to, ka Latvijas pilsonība bija vairākiem krievu skolu respondentu, tikai 11% viņu ģimeņu abi vecāki bija Latvijas pilsoņi un pēc 1990. g. abi automātiski saņēma pilsonību (latviešu skolās – 88%). Pārējie saskārās ar nepilsonību ģimenē: 28% respondentu abi vecāki ir Latvijas pilsoņi, taču vismaz viens no viņiem saņēma Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtā (5% latviešu skolās). Vēl 61% ziņoja, ka viens vai abi vecāki viņu ģimenē ir nepilsoņi (latviešu skolās – 7%).

Secinājumi

Vislielākā ietekme uz skolēnu priekšstatiem par vēsturi ir skolotāju un tuvinieku stāstījumiem, vizuālajiem medijiem (TV, kino, video), grāmatām un muzeju apmeklējumiem; mazāka ietekme – prese, radio un internetam. Latviešu skolu skolēni daudz vairāk, nekā krievu skolēni, ietekmējas no mācību grāmatām un muzeju apmeklējumiem.

Krievu skolu skolēniem ir vērojami negatīvāks skats uz sociāli-ekonomiskajām pārmaiņām Latvijā kopš 1990. gada – gan attiecībā un viņu ģimeni, gan uz valsti kopumā.

Kaut arī vairākums krievu skolu skolēni ir Latvijas pilsoņi, gandrīz visi ir saskārušies ar nepilsonību ģimenē.

Vēsture: bīstama nasta vai politikas ķīlniece?

Pētījuma rezultāti parāda, ka latviešu un krievu skolu skolēnu faktu zināšanas par Latvijas vēsturi ir līdzīgas. Atšķiras viedokļi par vēsturi, un arī šīs viedokļu atšķirības nav absolūtas. Pārsvārā tās ir saistītas ar Padomju karaspēka lomu Latvijā 1940. – 1945. g. Abu grupu priekšstatos par Latvijas vēsturi ir vairāki aspekti, kas var tās vienot. Turklāt skolēni spēj akceptēt atšķirīgus uzskatus par vēsturi. Apgalvojums, ka „vēsture šķeļ Latvijas sabiedrību”, ir patiess tikai tādā ziņā, ka domstarpības par vēsturi negatīvi ietekmē jau tā sašķeltu sabiedrību. Domstarpības vēstures jautājumos ir cieši saistītas ar mūsdienu etnopolitiku. Tās trūkumi un problēmu (bez pilsonība, krievu skolu reforma) ietekme uz skolēnu uzskatiem un attieksmēm skaidri izpaužas pētījuma rezultātos. Novēršot integrācijas politikas nepilnības, būs iespējams pozitīvi mainīt arī divu sabiedrības daļu vēstures interpretācijas ietvaru.

Pētījuma rezultāti liek aizdomāties arī par to, ko darīt ar reāli pastāvošajām domstarpībām. To intensitāte un iesakņotība mūsdienu kontekstā un atsevišķos jautājumos liek domāt, ka mēģinājumi “lauzt” vēsturiskās identitātes un uzspiest kādu konkrētu skatu uz vēsturi var būt tikai kontrproduktīvi. Risinājumi ir jāmeklē, pārvēršot debates par vēsturi atvērtā un dialogiskā refleksijā –kopīgā domāšanā par vēsturi. Skolās jā māca pieņemt alternatīvus uzskatus par vēsturi. Reālais mērķis ir nevis vienādoti uzskati par Latvijas 20 gs. vēsturi, bet kopīgs interpretācijas ietvars.

Viens no problemātiskajiem faktoriem vēstures pasniegšanas procesā ir mācību grāmatas. Liela daļa skolēnu tās uzskata par grūti saprotamām, kamēr nozīmīga daļa krievu skolu skolēnu neuzticas to saturam. Muzeji ir nepilnīgi izmantots resurss vēstures pasniegšanā, taču arī muzeju piedāvājumiem ir jābūt pietiekami atvērtiem, lai gūtu gan latviešu, gan krievvalodīgo jauniešu uzticēšanos. Īpaši attiecībā uz krievu lasītājiem, mācību grāmatu autoriem ir jāņem vērā lasītāju izejas pozīcija, integrējot krievvalodīgo personiskās vēstures Latvijas vēstures kontekstā. Iespējams, ka pozitīvi mācību procesu ietekmētu vēstures mācību grāmatu pieejamība krievu valodā arī 12. klasēs. Vēstures pasniegšana skolās sniegs lielāku gandarījumu visiem, ja arī vēstures programma un mācību grāmata centīsies saprast skolēnu, nevis tikai otrādi.